

DIN PREOCUPĂRILE INSTITUTULUI SOCIAL BANAT CRIȘANA ÎN CERCETAREA ETNO-SOCIOLOGICĂ

Pentru a obține un tablou veridic al elementelor culturii populare, al evoluției acestora, sînt necesare investigații sistematice, materialul concret de teren reprezentînd în actuala etapă principala sursă de informare; la aceasta se adaugă cercetările efectuate anterior, moștenirea bogată, nu lipsită de complexitate, dar și de contradicții, lăsată de înaintașii noștri, vrednici și harnici cercetători ai culturii populare. Astfel, analiza aportului adus de Institutul Social Banat Crișana de la a cărui înființare se împlinește în acest an o jumătate de veac, repune în circuit importante surse de date și interpretări privind istoria civilizației și culturii noastre populare: unele din acestea se referă la ocupațiile tradiționale, la meserii și industrii țărănești, la problema așezărilor, la gospodăria și arhitectură, la port și la frumosul plastic în concepția populară, la folclorul literar și muzical, la obiceiuri și datini situate la granița dintre sociologie și etnografie; au îmbrățișat chestiunea socială țărănească diversele trepte și căi de transformare a satului tradițional în prima jumătate a secolului al XX-lea.

În toate monografiile precum și într-o seamă de studii speciale¹ au fost cercetate pe larg manifestările economice, iar în cadrul acestora ocupațiile tradiționale principale².

Un aport deosebit la surprinderea procesului transformator al patri-moniului etnocultural și artistic rural îl aduce cercetarea directă în satul tradițional românesc. Au fost abordate gradul de urbanizare a regiunilor rurale, influența urbanizării asupra țăranului român³. Pentru cercetările privind participarea sătenilor la ocupațiile industriale și la alte îndeletniciri cu caracter urban abordate în monografiile ISBC contribuțiile amintite au constituit importante repere metodologice.

Deși prezentă într-o formă relativ sumară, problematica așezărilor omenești tradiționale⁴, aduce un aport interdisciplinar în tratarea sa-

¹ S. Dugăiașu, *Monografia agricolă a unei așezări bănățene*, în *RISBC*, 1938, nr. 22—23, p. 46—48.

² I. Divan, *Pășunile compozesorale în județul Timiș Torontal*, în *RISBC*, 1942, nr. 5—8, p. 427—436.

³ E. Botiș, *Urbanizarea țăranului român*, în *RISBC*, 1940, nr. 37—38, p. 639—652, C. Groșorean, *Influența urbanizării asupra țăranului român*, în *RISBC*, 1948, nr. 41—42, p. 130—145.

⁴ T. Birăescu, *Patru comune almăjene*, în *RISBC*, 1942, nr. 9—14, p. 563—594, N. Firu, *Monografia comunei Chișoda*, în *RISBC*, 1943, nr. 9—10, p. 457—472, P. Gruescu, *Sintești, teritoriul, locul și cercul satului*, în *RISBC*, 1944, p. 239—308.

tului conținând suficiente considerații definitorii de interes sociologic și etnologic.

Acestor studii li se adaugă cele referitoare la cercetarea monumentelor sâțești de arhitectură populară, finalizate uneori într-un repertoriu regional⁵.

În cercetările ISBC s-au abordat aspecte ale artei plastice populare — împodobirea casei, decorul țesăturilor de uz casnic, de port; Virgil Birou vădește o cunoaștere a valorilor estetice exprimate prin sculptura populară în piatră⁶, iar Elena Secoșan a dezvăluit pe larg creațiile populare specific femeiești — arta țesăturilor și broderiilor de uz casnic, familial⁷.

În paginile revistei ISBC au fost pe larg prezentate nestemate folclorice culese cu prilejul campaniilor monografice.

Cercetările etnosociologice efectuate de către Institutul Social Bănat Crișana folosind metoda monografică dezvăluie pragul atins de fenomenul încorporării formelor tradiționale în ansamblul înnoitor, modern și contemporan, permit deschideri explicative privind evoluția civilizației și culturii populare în lumina importanțelor semnificații etnoistorice, îndeosebi referitoare la unitatea în diversitate și la relațiile reciproce cis și trans-carpătice.

Singura lucrare tematică ce s-ar fi integrat firesc în seria preocupărilor Institutului prezente în articolele din revistă urma să se realizeze pe baza materialului din campania de la Naidăș în 1942, dar din păcate nu a văzut lumina tiparului. Întocmit în concordanță cu exigențele monografiei centrate pe o problemă cheie, specifică Institutului, manuscrisul aflat la Muzeul Județean de Istorie Reșița cuprinde concluzii care, deși formulate cu patru decenii în urmă își păstrează și astăzi valabilitatea teoretică și metodologică. La sugestia lui Dimitri Gusti (conform scrisorii lui D. Gusti către C. Grofșorean din 21 octombrie 1943) lucrarea urma să poarte titlul: „Monografia comunei Naidăș, județul Caraș. Analiză sociologică cu privire la literatură, muzică, port și obiceiuri“, „urmărind să salveze comorile valoroase ale unei culturi arhaice, să constate cauzalitatea dispariției acestui folclor și căile revitalizării lui“⁸. Încercarea de a pătrunde „tainele sufletești ale populației“ se face îndeosebi prin examinarea folclorului literar, muzical și a materialului etnografic lăsând la o parte, aproape în întregime celelalte cadre și manifestări cu care ne-au obișnuit monografiile din Școala gustiană, în strategia de ansamblu s-a considerat că „în folclor se manifestă cel mai clasic și fără retușuri, psiheia adevărată, nefalsificată a poporului“⁹.

⁵ At. Popa, *Biserici de lemn din Transilvania*, în *RISBC*, 1942, nr. 5—8, p. 381—402.

⁶ Virgil Birou, *Crucile de la Ticvașul Mare și de pe Valea Carașului*, în *RISBC*, 1940, nr. 31—32, p. 313—338, și nr. 33—36, p. 454—468.

⁷ Elena Secoșan, *Izvoade almajene*, în *RISBC*, 1940, nr. 28—29, p. 111—113, și nr. 31—32, p. 339—343.

⁸ C. Grofșorean, *Raport general. Monografia comunei Naidăș*, lucrare în manuscris la Muzeul Județean de Istorie Reșița cuprinde rapoartele întocmite de C. Grofșorean, Traian Birăescu, Al. Borza, N. Ursu, Gh. Atanasiu, Gh. Ionescu.

⁹ *Ibidem*.